

Arbeidsongeval in maat en getal

Leen van Vliet, Stichting CCOZ

Gegevens over arbeidsongevallen zijn in Nederland in beperkte mate beschikbaar. In het kader van de Ziektewet zijn werkgevers verplicht arbeidsongevallen met verzuim te melden bij de bedrijfsvereniging. Prins (1984) schat echter op basis van een vergelijking met gegevens uit de BRD dat vermoedelijk slechts 33% van de arbeidsongevallen, die tot verzuim hebben geleid, in de statistieken verschijnt. Een andere onderzoeksbevinding is, dat de verzamelde gegevens in de nationale statistieken zich niet goed lenen als basis voor epidemiologisch onderzoek van het verschijnsel 'arbeidsongeval' (Smit, 1985).

In het kader van de Arbeidsomstandighedenwet (artt. 9 en 10) wordt aan bedrijven de verplichting opgelegd gegevens over arbeidsongevallen in een register vast te leggen.

Ten einde na te gaan hoe de registratie van arbeidsongevallen in de praktijk plaats vindt, is er door de Stichting CCOZ een verkennend onderzoek verricht naar opzet en uitvoering van bedrijfsinterne ongevallenregistraties (Van Vliet, 1986). Bij 22 grote bedrijven en instellingen is nagevraagd wat er met betrekking tot arbeidsongevallen wordt geregistreerd en welke gegevens gebruikt worden bij het ontwikkelen van een beleid ter voorkoming van arbeidsongevallen. In dit artikel wordt kort een aantal onderzoeksresultaten gepresenteerd en de conclusie weergegeven.

In 20 bedrijven werd gebruik gemaakt van een ongevallenmeldingsformulier. Het formulier werd ingevuld als een arbeidsongeval tot verzuim geleid had. In enkele bedrijven werden ook gegevens verzameld over ongevallen zonder verzuim en over bijna-ongevallen.

De ongevallenmeldingsformulieren verschilden onderling aanzienlijk. Het te registreren aantal kenmerken liep uiteen van 14 tot 32. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de gevraagde informatie, uitgesplitst over vijf categorieën.

De laatste categorie bevat vragen naar onder andere de naam van de rapporteur, voorlopig genomen maatregelen naar aanleiding van het ongeval en parafrering door lijnfunctionarissen.

Op het ongevallenmeldingsformulier staan zowel open vragen als multiple-choice vragen. De laatste soort vra-

gen informeren vooral naar de oorzaak van het ongeval en naar het letsel. De antwoordcategorieën zijn niet altijd even eenduidig geformuleerd. Op géén van de formulieren ontbrak de vraag naar een omschrijving van de toedracht van het ongeval.

De ongevallenmeldingsformulieren zijn te onderscheiden naar twee soorten:

- 1) *het standaard-formulier*, dat door één persoon wordt ingevuld;
- 2) *het stroom-formulier*, dat door meerdere personen wordt ingevuld, elk voor wat betreft zijn deskundigheid of verantwoordelijkheden.

De uitkomsten van de registratie

De output van de bedrijfsinterne ongevallenregistratie bestaat uit *kwantitatieve* en *kwalitatieve* gegevens. In 86% van de bedrijven in de steekproef wordt een aantal kengetallen >

Tabel 1. *Gevraagde gegevens op de ongevallenmeldingsformulieren van 20 bedrijven en instellingen*

Kenmerk	Aantal (N = 20)
<i>Persoonskenmerken</i>	
naam getroffene	19
geboortedatum/leeftijd	14
persoonsregistratienummer	13
adres	10
burgerlijke staat	5
geslacht	5
nationaliteit	5
<i>Arbeidsplaatsgegevens</i>	
kostenplaats	16
beroep of functie	14
in uitvoering zijnde werkzaamheden op het moment van het ongeval	11
voldoende ervaring/instructie	8
dienstjaren/datum in dienst	5
normale taak	4
dienstverband	3
<i>Ongevallengegevens</i>	
datum en tijdstip ongeval	20
toedracht ongeval	20
plaats ongeval	16
gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen of beveiligingsapparatuur	15
betrokken voorwerp/factor	10
getuigen van het ongeval	9
ongevalsoorzaak	8
ongevallencategorieën	8
werk gestaakt	7
<i>Letselgegevens</i>	
aard verwonding	19
getroffen lichaamsdeel	14
behandeld door EHBO	12
verzuingegevens	10
kans op blijvende invaliditeit	8
<i>Registratieprocedures</i>	
naam rapporteur	14
voorlopig genomen maatregelen	12
voorgestelde maatregelen	13
getekend voor gezien door:	
directe chef	11
getroffene	5
anderen	10

van arbeidsongevallen berekend. De berekeningswijzen van de kengetallen van arbeidsongevallen lopen nogal uiteen, zowel voor wat betreft de tellers als de noemers. De kosten van arbeidsongevallen blijken vooralsnog moeilijk in bedrijfseconomische termen uit te drukken. Veel respondenten zagen hierin echter wel een manier om meer aandacht voor arbeidsongevallen bij de bedrijfsleiding te wekken. In sommige bedrijven wordt de incidentie van arbeidsongevallen beschouwd als een bedrijfsresultaat, waarop het management beoordeeld wordt.

De kwalitatieve gegevens leveren inhoudelijke informatie over de omstandigheden waaronder het ongeval plaatsvond. Dit biedt de mogelijkheid tot reconstructie van het ongeval. Vaak wordt een uittreksel van het ongevallenmeldingsformulier besproken op de werkvloer om zo een ongeval te reconstrueren. Het vormt tevens een signaal voor de betrokkenen dat er iets met de ongevallenmelding gedaan wordt.

Betrouwbaarheid

Binnen het bedrijf worden die ongevallen, die leidden tot verzuim, volgens de respondenten bijna allemaal gemeld. Ongevallen zonder verzuim en bijna-ongevallen worden veel minder vaak gemeld. Dat lijkt zeer afhankelijk van de cultuur en de organisatie binnen het bedrijf.

Respondenten meldden, dat de ongevallenmeldingsformulieren vaak onvolledig worden ingevuld. Er gaat veel tijd zitten in het natrekken en aanvullen van informatie. Van groot belang is, zo benadrukten de meeste zegsliden, dat het leidinggevend kader de verantwoording draagt voor het invullen van de ongevallenmeldingsformulieren. Opvallend was, dat er in de bedrijven nauwelijks instructie gegeven wordt over het invullen van een ongevallenmeldingsformulier.

Conclusie

De resultaten van dit onderzoek wijzen uit, dat een bedrijfsinterne ongevallenregistratie drie doeleinden dient:

– informatiebron voor administratieve doeleinden.

Hierbij moet gedacht worden aan informatie ten behoeve van personeelszaken, schade-claims, Ziektewet-afwikkeling, wettelijke verplichtingen in het kader van de Arbeidsomstandighedenwet, etc.

– reconstrueren van de omstandigheden, die geleid hebben tot het ongeval.

Het gaat hierbij vooral om het verzamelen van kwalitatieve informatie. Een goede instructie voor het invullen van een ongevallenmeldingsformulier is onontbeerlijk. De registratie is nu nog te veel gericht op het resultaat van het arbeidsongeval: verzuim, letsel. Ten behoeve van preventie van arbeidsongevallen is vooral informatie nodig over de loop van gebeurtenissen, die uiteindelijk tot letsel en verzuim aanleiding hebben gegeven. Ongevallen zonder verzuim en bijna-ongevallen komen vaker voor dan ongevallen met verzuim (Skiba, 1979). Uit onderzoek blijkt, dat analyse van ongevallen zonder verzuim en bijna-ongevallen even goed relevante informatie kan opleveren, die kan leiden tot maatregelen die de kans op een ongeval met verzuim doen verkleinen (Kjellén, 1984). Vanuit het oogpunt van ongevallenpreventie verdient het aanbeveling deze gebeurtenissen op bedrijfsniveau te registreren.

– het bepalen van de incidentie van arbeidsongevallen.

Doelstellingen van het berekenen van ongevallencijfers zijn:

- 1) het bepalen van de incidentie;
- 2) het opsporen van trends en risicogroepen;
- 3) het vergelijken met gelijksoortige bedrijven;

- 4) het evalueren van genomen preventieve maatregelen.

De empirische eigenschappen van het verschijnsel 'arbeidsongeval' maakt dat het interpreteren van cijfers met omzichtigheid moet geschieden. Arbeidsongevallen zijn een vrij zeldzaam verschijnsel, vormen een risico dat de gehele populatie niet in gelijke mate treft en het optreden ervan vertoont een groot toevalligheidselement (Prins, 1985).

Gelet op het grote aantal in de praktijk gehanteerde berekeningswijzen verdient het aanbeveling een eenduidige methode voor het samenstellen van een cijfermatig overzicht te propageren. De herziene norm 'Ongevallenindexcijfers' (NEN-3047) biedt daartoe aanknopingspunten.

Het lijkt er op dat nog weinig bedrijven zonder meer kunnen voldoen aan de verplichting tot het geven van een cijfermatig overzicht van arbeidsongevallen, zoals die in art. 10 Arbeidsomstandighedenwet staat omschreven.

Tweeslachtig

Tot slot van dit artikel willen we nog wijzen op de tweeslachtigheid in de bovengenoemde doelstellingen van de bedrijfsinterne ongevallenregistratie. Voor de reconstructie moet zoveel mogelijk informatie verzameld wor- ▷

Vermoedelijk worden slechts 33% van de arbeidsongevallen, die tot verzuim hebben geleid, in de statistieken opgenomen. Foto: VI.

den van het arbeidsongeval. Voor het berekenen van de incidentie en andere kengetallen van arbeidsongevallen kan met veel minder informatie worden volstaan. Deze doelstellingen concurreren elkaar.

Wij pleiten er voor een ongevallen-meldingsformulier te gebruiken, die het verzamelen van kwalitatieve informatie over alle relevante arbeidsongevallen en bijna-ongevallen als belangrijkste opzet heeft. Ten behoeve van het samenstellen van een cijfermatig overzicht van arbeidsongevallen op zowel bedrijfsniveau (in het jaarverslag conform art. 10 Arbeidsomstandighedenwet) als bedrijfstak- en macro-niveau (melding bij de bedrijfsvereniging) voldoet het vermelden van de incidentie en het verzuim ten gevolge van arbeidsongevallen. Aggregeren van meer kwalitatieve gegevens op meso- en macro-niveau is niet goed mogelijk door het ontbreken van een adequate classificatie van beroepsgegevens en ongevallengegevens (Smit, 1985).

Voor het veiligheidsbeleid op bedrijfsniveau is aggregatie van kwalitatieve gegevens weinig relevant vanwege de grote verscheidenheid in arbeidsomstandigheden en arbeidsorganisaties.

Het is van belang, dat er in de procedure voor de melding van arbeidsongevallen ten behoeve van een kwantitatief overzicht op meso- en macro-niveau een aantal stimuli wordt ingebouwd, die waarborgen bieden voor een meer betrouwbare melding van arbeidsongevallen. Een goede voorlichting kan er toe bijdragen, dat er een éénduidige opzet van de bedrijfsinterne ongevallenregistratie wordt bereikt.

Bij de Stichting CCOZ bestaan plannen om een vervolg-onderzoek te verrichten, waarin een model ten behoeve van bedrijfsinterne ongevallenregistratie wordt ontworpen en uitgetoetst in een aantal bedrijfssituaties.

○

ONGEVALLEN RAPPORT			
nummer ongeval : 063		aangifte bij GAK ☒ ja ☐ nee	
in te vullen door verbandmeester of verpleegkundige of portier	naam : E.H.B. Ongeval	adres + woonplaats : Vetsstraat 3 alhier	
geboortedatum : 30-2-51	geslacht : ☒ man ☐ vrouw	beroep : fitter	
afdeling : werkplaats	ploeg :	directe chef : G. Pabon	
datum ongeval : 12-10-86	tijdspit ongeval : 10.45	plaats ongeval : werkplaats	
heeft de betrokkene materiële schade opgelopen		☒ ja ☐ nee	
Plaats van het letsel + omschrijving		Dag	Datum
gekneusde voet		12	10
Hoe is het ongeval ontstaan?		Uur	10.45
Toegelicht door :			
Toedracht en omstandigheden ter plaatse : Bij bewerking van een pijp schoot de klem los en viel de pijp op zn voet.			
Maakte getr. gebruik van gereedschappen :		Neen/ja, van : draaibank	
Zo ja, welke :		Eventuele gebreken :	
Droeg getr. de voorgeschreven werkkleding :		Veiligheidsschoenen : ☒ N ☐ Helm :	
		Werkhandschoenen : ☒ J ☐ Bril :	
		Overall :	
Maakte getr. gebruik van beschermende middelen, zo ja, welke :		☒ Neen ☐ Ja, van :	
ONGEVALLEN-BESTRIJDING	Wat doet u of wat heeft u gedaan om een ongeval als dit te voorkomen ?		
	gemeld bij directie ; collega's gewaarschuwd		
	Heeft u naar aanleiding van dit ongeval nog een aanbeveling om dergelijke ongevallen in de toekomst te voorkomen ?		
veiligheidsschoenen draaibank klemmen vernieuwen			
ATTENTIE! alleen invullen wanneer de situatie dusdanig onveilig is dat er direct maatregelen genomen moeten worden			
C) in te vullen door direct verantwoordelijke chef			
door mij zijn de volgende maatregelen genomen : op werkhorlog gesproken over voorval			
naam : J. Pabon		datum : 24-10	functie : chef werkplaats

Geraadpleegde literatuur

Inwerkingtreding nieuwe artikelen Arbeidsomstandighedenwet op 1 juni 1985. *De Veiligheid* 61 1985: nr. 6; p. 303.
Nederlands Normalisatie-instituut. 'Ongevallenindexcijfers'. Delft: juli 1985.
Kjellén U. The Deviation concept in Occupational Accident control. I - Definition and Classification. II - Data Collection and Assessment of Significance. *Accident Analyses & Prevention Vol. 16* 1984: nr. 4; p. 289-323.
Prins R. Ongevallen in het licht van de officiële cijfers. Over de 'onderregistratie' van arbeidsongevallen in Nederland. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 62 1984: nr. 9; p. 362-8.
Prins R. Bedrijfsongevallenstatistiek op een keerpunt? *De Veiligheid* 61 1985: nr. 9; p. 419-21.

Skiba R. *Taschenbuch Arbeitssicherheit*. Bielefeld: Erich Schmidt Verlag, 1973.
Smit H.A. De bruikbaarheid van de statistiek der bedrijfsongevallen voor epidemiologisch onderzoek. *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 63 1985: nr. 22; p. 910-4.
Sollewijn Gelpke H.A. Herziening Norm NEN 3047 'Ongevallenindexcijfers'. *De Veiligheid* 61, 1985: nr. 7/8; p. 369.
Vliet van L. *Arbeidsongeval in maat en getal*. Een onderzoek naar bedrijfsinterne ongevallenregistraties. Amsterdam: Stichting CCOZ, 1986.
Willems H, E. Brouwer. Beroepsziekten bestaan niet (??) *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg* 64, 1986: nr. 9; p. 293-7.